

Из книгата на Георги Константинов “Душата на Македония”, 1941 г....Те са много. Заслугите им за духовния напредък и народностното свестяване

на всички българи са широки, дълбоки, неизмерими - за тях трябва да се пишат не отделни статии, а цели книги. И все пак не е излишно и ние да направим бегъл помен на имената им. Като си ги припомним само, ние ще можем отново да почувстваме ролята и значението на нашата класическа земя за историческото развитие на народа ни. Ще почнем с Паисий Хилендарски (роден вероятно в Банско през 1722 г.) Най-изразното и мистично име в новата ни история, символът на нашия нов живот и на надеждите ни за бъдещето. След него идат Хаджи Йоаким Кърчовски, родом от Кичевско, автор на няколко религиозни книги, писани на народен език. Неговата „Повест радї страшнаго и втораго пришествія Христова“, печатана в Будин през 1814 г. е между първите печатни творби на новобългарски език. Ученик на Хаджи Йоакима е Кирил Пейчинович, родом от Тетовското село Теарце (1770-1845 год.), автор на „Огледало“ (написано на „препростейшия и некнижен български език“) и на „Утешение грешним“. Втората му книга е печатана през 1840 г. в първата българска печатница, уредена в Солун през 1838 год. от дойранченина Теодосий Синаитски. Тия ранни книжовници и народни будители са оставили незаличими следи в съзнанието и спомените на македонските българи, особено всред тия от северна и западна Македония.

По-нататък иде името на първия български граматик и „патриарх на българските педагози” - Неофит Рилски (1793 - 1881 г.), родом от Банско, автор на „Взаимоучителните таблици”, „Буквар”, „Свещений кратки катехизис”, на „Българска граматика” с нейното исторически ценно „предуведомление”, в което изтъква, че книжовният език възниква върху народния и има право да съществува като отделно обединително наречие. Всички тия книги бяха печатани в Крагуевац, в печатницата на Милош Велики, при когото родственикът на Неофита - Михаил Герман - беше пръв съветник.

Неофит Рилски беше фанатичен поклонник на просвещението. Макар и духовник, той съветваше народа да гради най-напред училища, а сетне черкви и манастири, защото молитвата към Бога човек може да отправи „и на полето, и в пустинята, когато образованието не може да бъде дадено нито в гората, нито в пустинята, а само в училище”. Неофит Рилски остави много ръкописи, между които и един голям речник. Той даде и първия превод на „Новия завет” (Смирна, 1840 г.).